

სისხლის სამართლის მეშვეობით დანაშაულის პრევენციის ეკონომიკური ანალიზი**

1. შესავალი

დანაშაულის და სასჯელის ეკონომიკური ანალიზი განვითარებად სფეროდ იქცა, ვინაიდან მნიშვნელოვანია მრავალი სხვა სფეროსთვის, როგორცაა სამართალი, მმართველობა, საჯარო პოლიტიკა და სხვები. სისხლის სამართლის ეკონომიკური თეორია ადგენს, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში, ზიანის მიმყენებელს არ შეუძლია მათ მიერ დაწესებული ყველა ხარჯის გათავისება. ამიტომ წარმოიშობა სისხლის სამართლისა და სასჯელის საჭიროება, რომელიც უფრო მკაცრია, ვიდრე დელიქტური პასუხისმგებლობა. სასჯელი ხშირად, საჭიროა პრევენციისთვის.¹ პრევენციული ეფექტი, რომელიც სასჯელის გზით მიიღწევა, ჩვეულებრივ, მატერიალურ და ადამიანურ რესურსს მოითხოვს და ამიტომ არის მნიშვნელოვანი სამართლისა და ეკონომიკისთვის, რომელიც ეხება რაციონალურობას, მაქსიმიზაციას და ეფექტურობას.²

* სამართლის სტუდენტი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

** სტატია თარგმნილია ინგლისურიდან.

¹ Cooter R., Introduction to Law and Economics, Berkeley Law, 2007, p. 493.

² იქვე, გვ. 16.

წინამდებარე სტატიის მიზანია, ყურადღება გამახვილდეს პრევენციის კონცეფციაზე და მის ურთიერთობაზე სისხლის სამართლის ეკონომიკურ ანალიზთან. მარგინალური პრევენციის პრობლემები გაანალიზებულია რეალურ საქმეებზე დაყრდნობით, რომელსაც ადგილი ჰქონდა საქართველოში კრიმინალური პოლიტიკისა და კრიმინოლოგიის სფეროში ცვლილებების დროს. ნაშრომში ასევე, ყურადღება გამახვილებულია ოპტიმალურ, ფულად და არაფულად სანქციებსა და მათი პრევენციულობის ეფექტზე. ბოლო თავი ეხება სიკვდილით დასჯას და მის პრევენციულ ეფექტს და დასკვნებს, რომელსაც გამოვიტანთ საკითხზე მსჯელობის შედეგად.

2. პრევენციის კონცეფცია

პრევენცია შეიძლება აღიწეროს როგორც დანაშაულის თავიდან აცილება შიშის ან კრიმინალური სანქციის საკუთარ თავზე უშუალო გამოცდილით. პრევენციული ეფექტი არის ერთ-ერთი მიზანი, რომელიც მიღწეულ უნდა იქნას სისხლის სამართლით. ჩვეულებრივ, სასჯელი მიზნად ისახავს მომავალი დანაშაულის ჩადენის აცილებას, დამნაშავეთა და სხვების რეაბილიტაციას. ზოგადი პრევენცია გამიზნულია ზოგადად, საზოგადოებაში დანაშაულის პრევენციისთვის. ამდენად, სახელმწიფოს მიერ დამნაშავეთა დასჯა წარმოადგენს მაგალითს სხვებისთვის, ვისაც ჯერ მონაწილეობა არ მიუღია დანაშაულებრივ ქმედებებში.³ მიიჩნეოდა, რომ სიკვდილით დასჯას და მსგავს მკაცრ სასჯელებს ჰქონდათ მეტი პრევენციული ეფექტი, ვიდრე ნაკლებად მკაცრს. ეს გვაძლევს სიმძიმისა და სიმყარის შედარებას. სასჯელის სიმკაცრე არ შეიძლება იყოს შემაკავებელი ფაქტორი თუ დამნაშავეებმა იციან, რომ მათი გამოვლენის ალბათობა დაბალია. აქ არის მარტივი მაგალითი დამნაშავეს დაჭერის გაზრდილ ალბათობას, როგორ მივყავართ დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილების უფრო ეფექტურ შედეგამდე:

³ Dilulio, John J., Deterrence Theory, p. 233, (<https://marisluste.files.wordpress.com/2010/11/deterrence-theory.pdf>).

2 წლით ციხეში ყოფნის 10 პროცენტი შანსი = .1 (2 წელი ციხეში + 1 წელი სხვა ხარჯები) = .3 წელი,

1 წლით ციხეში ყოფნის 20 პროცენტი შანსი = .2 (1 წელი ციხეში + 1 წელი სხვა ხარჯები) = .4 წელი.⁴

ზოგადი პრევენციის კონცეფციისგან განსხვავებით, სპეციალური პრევენცია მიზნად ისახავს დანაშაულის შემცირებას კონკრეტული დამნაშავისათვის სასჯელის შეფარდების გზით, რათა გამორიცხოს მისი მხრიდან ახალი დანაშაულის ჩადენა.⁵ მაგალითად, თუ პირი დაჯარიმდა სიჩქარის გადაჭარბებისა და სხვა პირისათვის ზიანის მიყენებისთვის, სასჯელი, რომელსაც მიიღებს შეაკავებს მას, რომ მომავალში არ გადააჭარბოს სიჩქარეს და არ მიაყენოს ზიანი სხვა პირს. ის იქნება უფრო თავშეკავებული, ვიდრე სხვა პირი, რომელსაც იგივე სასჯელი არ მიუღია იგივე დანაშაულისთვის. სპეციალური პრევენციის რაციონალურობა არ იარსებებდა, თუ მონაწილე მხარეებმა იციან მათ მიერ ჩადენილი უკანონო ქმედებებთან დაკავშირებით სანქციების ალბათობისა და მაგნიტუდის შესახებ. მაგალითად, თუ პირმა იცის, რომ სიჩქარის გადაჭარბების ან სხვებისთვის ზიანის მიყენების შემთხვევაში დაჯერის შანსი არის 50 პროცენტი, ხოლო 200 დოლარი ჯარიმა, ამ შემთხვევაში, მისთვის არ აქვს მნიშვნელობა ასეთი დანაშაულისთვის გამოვლინდა თუ არა. იგივე შემთხვევაში, სპეციალური პრევენცია მნიშვნელობას იძენს, როცა სანქციების მაგნიტუდა იზრდება დარღვევების შედეგად⁶, ამ ვითარებაში ინდივიდი მოტივირებულია არ ჩაიდინოს იგივე დანაშაული, მაშინაც კი, თუ დაჯერის ალბათობა იგივე რჩება. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში, ინდივიდი უფრო დაშინებულია, ვინაიდან სანქციების მაგნიტუდა ზრდის პრევენციის დონეს. სპეციალური პრევენცია ასევე, მნიშვნელობას იძენს, როცა ინდივიდი არასწორად აფასებს გამოვლენის რისკს და სანქციის მაგნიტუდას. თუ პირი ფიქრობს, რომ დაჯერის ალბათობა არის 60 ან 70 პროცენტი ნაცვლად 50-სა, ის უფრო დაში-

⁴ Friedman David D., *Law's Order*, Princeton University Press, 2000, p. 236.

⁵ Ritchie D., *Does Imprisonment Deter? A review of the Evidence*, 2011, p. 1. (<https://www.sentencingcouncil.vic.gov.au/sites/default/files/publication-documents/Does%20Imprisonment%20Deter%20A%20Review%20of%20the%20Evidence.pdf>).

⁶ Shavell S., *Economic Analysis of Public Enforcement and Criminal Law*, 2003, p. 17. (<http://www.nber.org/papers/w9698.pdf>).

ნებულება, ვინაიდან მოტივირებულია თავიდან აირიდოს დანაშაულის ჩადენა. არსებობს საპირისპირო სიტუაციაც, როდესაც ინდივიდი ფიქრობს, რომ გამოვლენის რისკი არის 20 პროცენტი, ნაცვლად 50-სა. ინდივიდუალური პრევენცია თავის როლს ასრულებს თუ არასწორად ხდება დაჭერის რისკის და სანქციის მაგნიტუდის შეფასება. როცა პირმა ბუსტად იცის ეს კომპონენტები, რაციონალური არჩევანი მნიშვნელობას იძენს.

ზოგად და სპეციალურ კონცეფციაზე დამატებით განსახილველია მარგინალური პრევენცია. ინდივიდები ირჩევენ, როგორი ზიანის მომტანი აქტი ჩაიდინონ, ამავდროულად, აკეთებენ არჩევანს – პიროვნება მხოლოდ გაიტაცონ თუ ასევე, მოკლან იგი. როცა ზიანის მომტანი ქმედების ჩადენასთან ერთად სანქციებიც იზრდება, ინდივიდები თავს იკავებენ დანაშაულის ჩადენისგან. ზიანის მომტანი აქტის პრევენცია, ვინაიდან მისი მოსალოდნელი სანქცია უფრო მაღალია, ვიდრე ნაკლებად მძიმე ზიანის მომტანი აქტის ჩადენის შემთხვევაში იქნებოდა, ზოგჯერ მოიხსენება როგორც მარგინალური პრევენცია.⁷

3. ცხვრის ქურდობისთვის ჩამოხრჩობა – მარგინალური დაშინების ეკონომიკური ანალიზი

სხვადასხვა შემთხვევებში, მარგინალური პრევენციის კონცეფციას აქვს თავისი მნიშვნელობა. მაგალითად, როცა ინდივიდს აქვს ორი ალტერნატივა – მოიპაროს ცხვარი ან ბატკანი. თუ ჩვენ ვივარაუდებთ, რომ სანქციები ამ ორი დანაშაულისთვის არის ერთი და იგივე, პოტენციურ დამნაშავეები მოტივირებულები იქნებიან, რომ ბატკნის ნაცვლად მოიპარონ ცხვარი, ვინაიდან ისინი აკეთებენ თავიანთ რაციონალურ არჩევანს. სიტუაცია წარმოადგენს შემდეგ ანდაზას: „ცხვრისა და ბატკნის ქურდი ორივე ქურდიანო.“⁸ თუ ვივარაუდებთ, რომ დაჭერის ალბათობა ცხვრის და ბატკნის მოპარვის შემთხვევაში არის ერთი და იგივე და მესაკუთრისათვის მიყენებული ზიანი ცხვრის შემთხვევაში უფრო მეტია, ვიდრე ბატკნის

⁷ მარგინალური პრევენციის ცნების შესახებ აღინიშნა აღსრულების თაობაზე ზოგიერთ ადრეულ კვლევებში; იხილეთ: Beccaria [1767] 1995, p. 21; and Bentham [1789] 1973, p. 171. The term “marginal deterrence” apparently was first used by Stigler in 1970.

⁸ Friedman D., Sjostrom W., Hanged for a Sheep – The Economics of Marginal Deterrence, *Journal of Legal Studies*, 1993, p. 346.

შემთხვევაში, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ იდენტური სასჯელების პრევენციული ეფექტი გავრცელდება იმ ადამიანზე, რომელიც იპარავს ცხვარს. მოსალოდნელი არ არის, რომ იგი მოიპარავს ბატკანს ცხვრის ნაცვლად, მაგრამ პრევენციული ეფექტი იმ ადამიანებისთვის, რომლებიც იპარავენ ბატკანს, არ გამოიწვევს მომავალში ცხვრის ქურდობისგან თავის შეკავებას, ვინაიდან სანქციები იგივეა. უფრო მეტი სიცხადისთვის, ვიმსჯელებ საქართველოში რამდენიმე წლის წინათ არსებულ სისხლის სამართლის პოლიტიკაზე. ამ დროისათვის, კრიმინალები იღებდნენ ერთნაირ სანქციებს აქლემისა და ნემსის ქურდობისათვის. დაჭერის ალბათობა თითოეულის შემთხვევაში იყო 25-30 პროცენტი⁹ და სანქციები მერყეობდა 3-დან 7 წლამდე პატიმრობით.¹⁰ ამან განაპირობა სისხლის სამართლის ეკონომიკური ანალიზის უარყოფა, რომ უნდა დაისაჯოს მხოლოდ არა-ეფექტური დანაშაულები და ეფექტურები კი. არა. უფრო მეტიც, აღნიშნულმა გარემოებამ შეამცირა იმ ადამიანთა მოტივაცია, რომლებმაც მოიპარეს აქლემი – მოეპარათ ნემსი, მაგრამ განაპირობა ნემსის ქურდებს ჰქონდათ მოტივაცია გაეკეთებინათ უფრო რაციონალური არჩევანი და მიეღოთ ისეთი პროდუქტი, რომლის ღირებულებაც უფრო მეტია. მარგინალური პრევენცია, ამ შემთხვევაში, გვთავაზობს უფრო მკაცრი სასჯელის გამოყენებას იმ საქონლისთვის, რომელიც უფრო ძვირია და მისი მოპარვა მსხვერპლისთვის იწვევს უფრო მეტ ზიანს.

კიდევ ერთი საინტერესო საკითხი, რომელიც ეხება მარგინალურ პრევენციას, არის შემთხვევა, როდესაც დამნაშავეს აქვს დანაშაულის ჩადენის რამდენიმე ვერსია. თუ შეიარაღებული ძარცვისთვის და შეიარაღებულ ძარცვას დამატებული მკვლელობის სასჯელი თანაბარია, მაშინ დამნაშავეს აქვს მსხვერპლის მოკვლის მოტივაცია.¹¹ ჩემარე ბეკარიას თანახმად, დამნაშავეები ჩაიდნენ დამატებით დანაშაულს, რათა თვიდან აირიდონ ერთის გამო დასჯა. მარგინალური პრევენციის კონცეფცია ადგენს, რომ სასჯელი უნდა გაიზარდოს დამატებითი დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში:

⁹ დანაშაულის სტატისტიკა, იხ.: www.police.ge/files/pdf/statistika%20da%20kvlevebi_new/geo/danashaulis%20statistika/2013/Crime_Statistics_Registered_in_Georgia_January-March-GE0%282%29.pdf

¹⁰ მუხლი 177, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, იხ.: www.matsne.gov.ge/ka/document/view/16426.

¹¹ Friedman D., Sjostrom W., Hanged for a Sheep – The Economics of Marginal Deterrence., *Journal of Legal Studies*, 1993, p. 346.

შეიარაღებული დარცვისთვის სასჯელი \neq შეიარაღებული დარცვისთვის
+ მკვლელობისთვის სასჯელი;

შეიარაღებული დარცვისთვის სასჯელი $<$ შეიარაღებული დარცვისთვის
+ მკვლელობისთვის სასჯელი.

ამ ლოგიკის თანახმად, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესი, რომელიც ამბობს, რომ დანაშაულის ერთობლიობის შემთხვევაში, უფრო მძიმე დანაშაული ფარავს ნაკლებად მძიმე¹² დანაშაულს, არის არაეფექტური ნორმა. დაუშვათ, X ინდივიდი ჩადის შეიარაღებულ დარცვას და ყველაზე მკაცრი სასჯელი ამ დანაშაულისათვის რეციდივის შემთხვევაში არის 11-დან 15 წლამდე პატიმრობა.¹³ Y ინდივიდი ჩადის შეიარაღებულ დარცვას და მკვლელობას, რომლის სასჯელია 7-დან 15 წლამდე პატიმრობა.¹⁴ X იღებს 15-წლიან პატიმრობას შეიარაღებული დარცვისთვის და Y შეიძლება შეეფარდოს 11 წელი დარცვისთვის და 13 წელი მკვლელობისთვის, მაგრამ უფრო მკაცრი სასჯელი ფარავს ნაკლებად მკაცრს და Y-ს შეეფარდება 13-წლიანი პატიმრობა. თუ ჩვენ გამოვიყენებთ მარგინალური პრევენციის კონცეფციას, კანონი არის არაეფექტური.

მარგინალური პრევენცია ასევე ადგენს, რომ სასჯელი დანაშაულის ჩადენის მცდელობისათვის უნდა იყოს ნაკლებად მძიმე, ვიდრე დასრულებული დანაშაულისათვის. თუ ავიღებთ საპირისპირო სიტუაციას, პოტენციური დამნაშავეები მოტივირებულები იქნებიან სისრულეში მოიყვანონ თავიანთი მცდელობა და დაგეგმონ დანაშაულის ჩადენა უფრო ბეჯითად.

4. პრევენციის თეორიის კრიტიკა

პრევენციის თეორია დაფუძნებულია კლასიკური არჩევანის თეორიაზე, რომელიც ადგენს, რომ გადაწყვეტილების მიღებამდე, ხალხი ზომავს

¹² მუხლი 59, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, იხ: www.vertic.org/media/National%20Legislation/Georgia/GE_Criminal_Code.pdf

¹³ მუხლი 179 (4) საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, იხ.: www.matsne.gov.ge/ka/document/view/16426.

¹⁴ მუხლი 108, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, იხ.: www.matne.gov.ge/ka/document/view/16426.

ქმედების ხარჯებს და სარგებელს. პრევენციის თეორიის თანახმად, ხალხს აქვს ცოდნა კონკრეტულ ქმედებასთან დაკავშირებით სასჯელის თაობაზე და ისინი აკეთებენ რაციონალურ არჩევანს, ჩაიღინონ თუ არა დანაშაული. რაციონალური ამორალური დამნაშავე ირჩევს x დანაშაულის, სერიოზული დანაშაულის ჩადენას, რათა მაქსიმალურად გაზარდოს თავისი წმინდა გადახდა, რაც უტოლდება $y(x)$ გადახდას მინუს მოსალოდნელი სასჯელი: $\max y(x) - p(x)f(x)$.¹⁵ ეს არის მოდელი, როცა დამნაშავე ანგარიშობს მოგებას და შედეგებს. მაგრამ თეორიის კრიტიკოსებს სწამთ, რომ რთულია დაამტკიცო პრევენციის ეფექტურობა, ვინაიდან მხოლოდ ის ადამიანები ექვემდებარებიან სამართალდაცვითი ღონისძიებების გატარებას, რომლებიც არ დაშინდნენ. შესაბამისად, არ ვიცით იმათ შესახებ, ვინც არ არღვევს კანონს. უფრო მეტიც, შეიძლება ვიდაოთ, რომ სხვა მრავალმა ფაქტორმა განაპირობა, რომ კონკრეტულმა პირმა თავი შეიკავა დანაშაულის ჩადენისგან და არა სრულყოფილმა სისხლის სამართლის პოლიტიკამ, რომელიც მხედველობაში იღებს პრევენციის კონცეფციას და თვლის შედეგებს.

5. პრევენცია ფულადი სანქციებით

უნდა დავიწყოთ პასუხისმგებლობის ძირითადი თეორიით და შემდეგ ვივარაუდოთ, რომ ყველა მხარე ატარებდა გამიზნულ სანქციას და ყველა სანქცია ეფუძნება ალბათობას. სოციალური კეთილდღეობის გაზრდას მჭიდრო კავშირი აქვს პასუხისმგებლობის კონცეფციასთან.

5.1. მკაცრი პასუხისმგებლობა ზიანისთვის

ამ წესის თანახმად, დამნაშავე იხდის იმ ქმედებით გამოწვეული ზიანისთვის, რაც მან ჩაიღინა, მოსალოდნელი სანქცია უტოლდება მოსალოდნელ ზიანს. პირი ჩაიღინს დანაშაულს თუ მოსალოდნელი სარგებელი უფრო მეტია, ვიდრე ზიანი. თუ სანქცია უფრო ნაკლებია, ვიდრე ზიანი, მხარეები ზოგჯერ ისე მოიქცევიან, რომ გამოიწვიონ უფრო მეტი ზიანი,

¹⁵ Cooter R., Introduction to Law and Economics, Berkeley Law, 2007, p. 489.

ვიდრე სარგებელი. და თუ სანქციები უფრო მეტია, ვიდრე ზიანი, სასურველ ქმედებაზე გავრცელდება გამაგრებელი ეფექტი; მხარეების მოტივაცია შემცირდება – ჩაიდინონ ქმედებები, რომელსაც მოაქვს უფრო მეტი სარგებელი, ვიდრე ზიანი.¹⁶ ამ შემთხვევაში, ერთადერთი საჭირო ინფორმაციაა ზიანის ღირებულება. მხარის მოგება საკმარისი უნდა იყოს იმისთვის, რომ გადაიხადოს გამოწვეული ზიანისათვის; წინააღმდეგ შემთხვევაში, მხარე არ იქნებოდა მოტივირებული ემოქმედა ოპტიმალურად და ჩართულიყო მეტისმეტად ზიანის მომტან ქმედებებში.¹⁷

რისკიდან თავის აცილების საქმეები წარმოადგენს სიტუაციას, როდესაც პირისათვის სარგებელი საკმაოდ მაღალია, იმისთვის რომ ჩაიდინოს დანაშაული და დაეკისროს სანქცია. ამ შემთხვევაში, მნიშვნელოვანია, რომ სანქცია იყოს ნაკლები, ვიდრე ზიანი.

5.2. ბრალზე დაფუძნებული პასუხისმგებლობა

ამ წესის თანახმად, დამნაშავეს უნდა შეეფარდოს სანქცია, რომელიც უტოლდება გამოწვეულ ზიანს. თუ ქმედება ნაკლებია, ვიდრე ზიანი, დამნაშავეები ჩადიან დანაშაულებს, როცა სარგებელი აჭარბებს სანქციებს.¹⁸

5.3. ქმედებაზე დაფუძნებული პასუხისმგებლობა

ამ წესის თანახმად, დამნაშავე პასუხისმგებელია მოსალოდნელ ზიანზე, მიუხედავად იმისა, რეალურად ის დადგება თუ არა. ამდენად, თუ მხარე ჩაიდენს ქმედებას, რომელიც გამოიწვევს 1000-დოლარიან ზიანს 10 პროცენტი ალბათობით, ამ აქტის ჩადენისთვის დაეკისრება პასუხისმგებლობა 100 დოლარით.¹⁹ განხილული პასუხისმგებლობის წესები გვთავაზობს ვიცოდეთ უკანონო ქმედებით გამოწვეული ზიანის ოდენობა. სანქციები ზოგჯერ საჭიროა იყოს მკაცრი, ზოგჯერ ნაკლებად მკაცრი, იმისათვის რომ

¹⁶ Shavell S., *Economic Analysis of Public Enforcement and Criminal Law*, 2003, p. 2. (<http://www.nber.org/papers/w9698.pdf>).

¹⁷ იქვე, გვ. 475.

¹⁸ Polinsky M., Shavell S., *Public Enforcement of Law*, (http://www.law.harvard.edu/faculty/shavell/pdf/Public_enforcement_307.pdf).

¹⁹ Shavell S., *Economic Analysis of Public Enforcement and Criminal Law*, Harvard University Press, 2003, p. 476.

მივალწიოთ სიტუაციას, როდესაც მიღებული სარგებელი დამნაშავესთვის არ გადააჭარბებს სანქციას, რომელსაც უნდა ჰქონდეს დანაშაულის თავიდან აცილების ეფექტი.

უკვე აღინიშნა, რომ სისხლის სამართალში პრევენციის ეფექტის მთავარ ელემენტებს წარმოადგენს სანქციების ოპტიმალური ალბათობა და მაგნიტუდა. რისკების მიმართ ნეიტრალური პირი ჩადის დანაშაულს თუ მოგება უფრო მეტია, ვიდრე ზიანი. რისკების თავიდან ამრიდებელი პირი სხვაგვარად შეიკავებს თავს დანაშაულის ჩადენისაგან. სხვადასხვა სანქციების მაგნიტუდისა და ოპტიმალური ალბათობის გათვალისწინებით. მაგალითად, პირი რომელიც ერიდება რისკების გაწევას, უფრო შეიკავებს თავს დანაშაულის ჩადენისგან თუ სანქცია იქნება 1000 დოლარის გადახდა, 20 პროცენტიანი ალბათობით, ვიდრე 500-დოლარიანი სანქციის გადახდა 40 პროცენტიანი ალბათობით, მიუხედავად იმისა, რომ მოსალოდნელი ღირებულება ორივე შემთხვევაში თანაბარია – 200 დოლარი. ამის მიზეზია ის, რომ მხარისთვის, რომელიც ერიდება რისკების გაწევას, სანქციების უსარგებლობა იზრდება იმაზე მეტად, ვიდრე მის ზომასთან პროპორციულად; როდესაც სანქციები 500 დოლარიდან იზრდება 1000 დოლარამდე, მისი უსარგებლობა ორმაგდება.²⁰ ოპტიმალური ალბათობა და სანქციების მაგნიტუდა – ორივე ახდენს გავლენას პრევენციის ეფექტზე. ჩვენ ვნახეთ თუ როგორ შეიძლება გაზარდოს ოპტიმალურმა ალბათობამ პრევენციული ეფექტი, მაგრამ ასევე ითვლება, რომ სანქციების მაგნიტუდის ზრდას აქვს მეტი პრევენციული ეფექტი იმ პირობებში, რომელიც ერიდება რისკების გაწევას. თუ არსებობს 500-დოლარიანი სანქციის დაკისრების 20 პროცენტი ალბათობა და ალბათობა ორმაგდება 40 პროცენტამდე, მოსალოდნელი სანქცია გაორმაგდება, 100 დოლარიდან 200 დოლარამდე; და ამის მსგავსად, თუ სანქცია ორმაგდება 1000 დოლარამდე (და ალბათობა რჩება 20 პროცენტი), მოსალოდნელი სანქცია გაორმაგდება 200 დოლარამდე. ამდენად, რისკების მიმართ ნეიტრალურ მხარეზე ორივე ტიპის ცვლილებას იგივე გავლენა ექნებოდა.²¹

²⁰ Shepherd J., Rubin P., *Economic Analysis of Criminal Law*, p. 13, (http://economics.emory.edu/home/documents/workingpapers/rubin_13_04_paper.pdf).

²¹ Shavell S., *Economic Analysis of Public Enforcement and Criminal Law*, Harvard University Press, 2003, p. 478.

პრევენციის მიზნით, ოპტიმალური სანქციის გამოსათვლელად, სანქცია უნდა უტოლდებოდეს ზიანი გამრავლებული მისი დაკისრების ალბათობის ინვერსიაზე. თუ ზიანი არის 100 დოლარის ღირებულების და პრევენციის ალბათობა 50 პროცენტია, სანქცია უნდა გამრავლდეს $1/0.5=2$, ისე რომ სანქცია უდრიდეს 200 დოლარს.²² შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ პასუხისმგებლობის წესებს – მკაცრ პასუხისმგებლობას და ბრალზე დაფუძნებულ პასუხისმგებლობას მივყავართ სწორი მოქცევისკენ, მკაცრ პასუხისმგებლობას ესაჭიროება ზიანის შესახებ ცოდნა, ბრალზე დაფუძნებული პასუხისმგებლობა იმისათვის, რომ იფუნქციონიროს კარგად, არ საჭიროებს მხარეებს ჰქონდეთ საკმარისი აქტივები. სოციალური უპირატესობა ასოცირდება დაბალი ალბათობის მაღალი სანქციის აღსრულების სტრატეგიასთან: დაბალი ალბათობა ნიშნავს, რომ სახელმწიფო ინახავს აღსრულების რესურსებს და სანქციების მაღალი მაგნიტუდა ახდენს სასურველი პრევენციის შესუსტების პრევენციას. ოპტიმალური სტრატეგია მოიცავს მაქსიმალურ სანქციებს თუ მხარეები არიან რისკის მიმართ ნეიტრალურები, მაგრამ ნაკლებ სანქციებს თუ მხარე არის რისკის თავიდან ამცილებელი.²³

6. პრევენცია არაფულადი სანქციებით

არაფულადი სანქციები როგორცაა, პატიმრობა, საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა და სხვა, განსხვავდება ფულადი სანქციებისაგან იმდენად რამდენადაც, იგი იწვევს სხვა სპეციალურ ხარჯებს, როგორცაა ციხეების მშენებლობის ხარჯები, მათი ფუნქციონირება, პერსონალის დაქირავება. მაგალითად, თუ კრიმინალური ქმედება იწვევს 1000 დოლარის ოდენობის ზიანს და არაფულადი სანქციების აღსრულების სოციალური ხარჯები არის 1500 დოლარი, არამხოლოდ საზიანო ქმედებების შედეგები უნდა დაიფაროს, არამედ სოციალური ხარჯებიც. მკაცრი პასუხისმგებლობის წესი ადგენს, რომ დამნაშავე ჩაიდენს დანაშაულს თუ მისგან გამომდინარე სარგებელი აღემატება 1000 დოლარს და დაპატიმრების შემთხვევაში, სოციალური ხარჯებიც წარმოიშობა. შაველის მიხედვით, ბრალზე

²² იქვე, გვ. 487.

²³ იქვე, გვ. 490.

დაფუძნებული პასუხისმგებლობა უკეთესია, რამდენადაც იგი აკავებს არასასურველ დანაშაულს თუ სასჯელი საკმარისად მაღალია და არ სჯის სასურველ დანაშაულებს. უფრო მეტიც, არაფულადი სანქციები შეიძლება იყოს მკაცრი ზიანის მიხედვით, პრევენციის ეფექტის მისაღწევად. სანქციების მაგნიტუდას და დაჭერის ალბათობას ასევე, აქვს თავისი მნიშვნელობა ფულადი სანქციებით პრევენციული ეფექტისთვის. ინდივიდები შესაძლოა მოერიდონ რისკის გაწევას პატიმრობასთან დაკავშირებით და იყვნენ უფრო თავშეკავებულები 2-წლიანი პატიმრობის 50-პროცენტის ალბათობით, ვიდრე ერთწლიანი.²⁴ აქ ასევე, პრობლემაა დაპატიმრების დაბალი ალბათობა, ამ შემთხვევაში, არჩევანი არის ამ ორს შორის: 1. დაკავების შესაძლებლობა და 10-წლიანი თავისუფლების აღკვეთა ან 2. დაკავების ალბათობა და 5-წლიანი თავისუფლების აღკვეთა.²⁵ პოსნერის თანახმად, მეორე არჩევანი უფრო ხარჯიანია, ვინაიდან დამნაშავეთა ნახევარი დანაშაულს ჩადის განმეორებით. ამგვარად, პირველი უფრო რაციონალურია, ვინაიდან პოლიციის ფუნქციონირების და სასამართლო პროცესის ხარჯები ნაკლებია.

პრევენციას აქვს მარტივი მათემატიკური ფორმულა: მოსალოდნელი სასჯელი = მსხვერპლისთვის მიყენებული ზარალი – კიდევ ერთი დანაშაულის არიდების ხარჯი.²⁶ თუ პრევენციული ეფექტის მიღწევა შესაძლებელია ფულადი სანქციებით, მათი გამოყენება რაციონალურია, ვინაიდან იგი არ წარმოშობს სოციალურ ხარჯებს. თუმცა, არსებობს შემთხვევები, როდესაც ფულადი სანქციები არ შეიძლება განვიხილოთ როგორც შესაფერისი პრევენცია. კრიმინოლოგიის სფეროში ჩვეულებრივ, მიიჩნევა, რომ ყველაზე მკაცრი არაეფექტური დანაშაულების, როგორცაა მკვლელობა და შეიარაღებული ძარცვა, თავიდან აცილება ვერ მოხდება ფულადი სანქციებით, ვინაიდან მათ არ შეუძლიათ იმ ხარჯების გათავისება, რომელიც დაკისრებულია მსხვერპლზე, სახელმწიფოსა თუ საზოგადოებაზე. ასევე მართალია, რომ პირველი დანაშაულის საქმეები განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებს.

²⁴ Shavell S., *Economic Analysis of Public Enforcement and Criminal Law*, Harvard University Press, 2003, Chapter 21, p. 8.

²⁵ Posner R., *An Economic Theory of Criminal Law*, *Columbia Law Review*, 1985, p. 1,213.

²⁶ Friedman David D., *Law's Order*, Princeton University Press, 2000, p. 228.

კრიმინოლოგიის სფეროში უკანასკნელად ჩატარებული კვლევების თანახმად, პატიმრობამ შესაძლოა, გაზარდოს რეციდივის დონე. პატიმრობის შეფარდებას ნაცვლად, არასაპატიმრო სანქციისა, როცა ეს შესაძლებელია, შეიძლება ჰქონდეს საზიანო ეფექტი ზოგად პრევენციაზე. მოკლე ვადაში, თუ ყველა დამნაშავე, რომელმაც დანაშაული ჩაიდინა, დაპატიმრებული იქნება – ზოგადი პრევენცია იმუშავებს, ვინაიდან მათ არ შეეძლებათ დანაშაულის განმეორებით ჩადენა. მაგრამ სპეციალური პრევენციის პერსპექტივიდან, ამ გარემოებამ შეიძლება მიგვიყვანოს რეციდივამდე, ვინაიდან დამნაშავემ შეიძლება იფიქროს, რომ დანაშაული არის მიღებული, მათ შეუძლიათ დაამყარონ კონტაქტები სხვა დამნაშავეებთან და ხელახლა ჩაიდინონ დანაშაული. კვლევების უმრავლესობა [კომპეტენტურად ჩატარებული] მიუთითებს მომდევნო დარღვევასთან დაკავშირებით ციხის გამოცდილების ნულოვან ან კრიმინოგენულ ეფექტზე. კვლევების ეს შედეგები, სულ მცირე, მიუთითებს თავშეკავებულობის აუცილებლობაზე, უკანასკნელ ათწლეულებში მოხშირებული ხმამაღალი განცხადებების გაკეთებისგან იმის თაობაზე, რომ ციხეებს აქვთ სპეციალური ძალა შეაშინონ და ამით შეაკავონ პოტენციური დამნაშავეები.²⁷

საზოგადოებისთვის სასარგებლო შრომა იწვევს ნაკლებ ხარჯს, ვიდრე პატიმრობა. ამ ლოგიკის თანახმად, კრიმინალისტები ამბობენ, რომ უფრო რაციონალურია გრძელვადიანი საზოგადოებრივი სასარგებლო შრომა, ვიდრე მოკლევადიანი პატიმრობა, განსაკუთრებით დანაშაულის პირველად ჩადენის შემთხვევაში. დამნაშავეები, რომლებმაც პირველად ჩაიდინეს დანაშაული, თუ განთავსდებიან ციხეში, უფრო სარისკოა, რომ განმეორებით ჩაიდინენ დანაშაულს.

7. სიკვდილით დასჯის ეკონომიკა

სიკვდილით დასჯა, როგორც სასჯელის უმაღლესი ზომა სხვადასხვა ქვეყანაში აკრძალულია. დემოკრატიული სახელმწიფოების კონსტიტუციების თანახმად, ეს არის დაუშვებელი, ვინაიდან წარმოადგენს სასტიკ და

²⁷ Nagin, Daniel S., Francis T. Cullen, and Cheryl Lero Jonson, Imprisonment and Reoffending. In *Crime and Justice: A Review of Research* (Tonry, Michael, ed.), Volume 38, University of Chicago Press, 2009.

არაადამიანურ მოპყრობას. ჩემი ქვეყნის, საქართველოს კონსტიტუცია, ისევე როგორც ევროპული ქვეყნების კონსტიტუციები, ადგენს, რომ სიკვდილით დასჯა ეწინააღმდეგება სიცოცხლის უფლებას.²⁸ საჭიროა განვიხილოთ სიკვდილის დასჯის პრევენციული ეფექტი, ვინაიდან ამერიკის სხვადასხვა შტატებში, როგორცაა კალიფორნია, იგი წარმოადგენს სასჯელის უმაღლეს ბომას. კალიფორნიის შტატის მიერ ბოლოს მკვლელის, სტანლი „ტუკი“ ვილიამსის სიკვდილით დასჯამ განაახლა სიკვდილის დასჯასთან დაკავშირებით არსებული წინააღმდეგობები, რაც აკრძალულია ამერიკის შტატების დაახლოებით მესამედში და უმეტეს ერებში, რომლებსაც აშშ თანასწორად მიიჩნევს; ევროკავშირი არ უშვებს ქვეყნის წევრობას თუ ამ ქვეყანაში კვლავ არსებობს სიკვდილით დასჯა.²⁹ ეკონომიკური თვალსაზრისით, სიკვდილით დასჯას აქვს მზარდი პრევენციული ეფექტი, როცა ის გამოიყენება მკვლელების წინააღმდეგ. სიცოცხლის ბოლომდე თავისუფლების აღკვეთა, სიკვდილით დასჯის რეალური ოპონენტია. ერთ-ერთის ასარჩევად გასათვალისწინებელია სიკვდილით დასჯისა და სიცოცხლის ბოლომდე თავისუფლების აღკვეთის სოციალური ხარჯები.

საჭიროა ასევე გათვალისწინებული იქნას განაჩენის მცდარი რეზულტატის ალბათობა,³⁰ როდესაც ხდება შეცდომით უდანაშაულო პირის დასჯა, სარგებელი მსხვერპლის ოჯახისა და მისი წევრებისათვის, და უსარგებლობა დამნაშავის ოჯახის წევრებისა და მეგობრებისთვის. პოსნერი ფიქრობს, რომ სარგებელის და უსარგებლობის დონის განსაზღვრა უმნიშვნელოა. ადრეული კვლევები როგორცაა, ისააკ ერლიხის კვლევა, გვთავაზობს, რომ სიკვდილით დასჯას აქვს დამატებითი პრევენციული ეფექტი. ეს მიდგომა არ ითვალისწინებს სიტუაციას, როდესაც პირს აქვს არჩევანი სიკვდილით დასჯასა და სიცოცხლის ბოლომდე თავისუფლების აღკვეთას შორის. ეს არის მიზეზი ერლიხის მიდგომის კრიტიკისა. სხვა ეკონომისტებმა, როგორებიც არიან პოლ რუბინი და ჯოანა შეფერდი, თავიანთ ანალიზში აღმოაჩინეს, რომ ერთმა სიკვდილით დასჯის განაჩენის სისრულეში მოყვანამ შესაძლოა შეაჩეროს სხვა, 18 დამნაშავე და მოხდეს

²⁸ მუხლი 15, საქართველოს კონსტიტუცია, იხ.: www.parliament.ge/files/68_1944_951190_CONSTIT_27_12.06.pdf

²⁹ Posner A., The Economics of Capital Punishment (<http://www.becker-posner-blog.com/2005/12/the-economics-of-capital-punishment--posner.html>).

³⁰ Posner A., The Economics of Capital Punishment (<http://www.becker-posner-blog.com/2005/12/the-economics-of-capital-punishment--posner.html>).

იგივე დანაშაულის ჩადენის თავიდან არიდება. მიუხედავად იმისა, რომ ეს თანაფარდობა შესაძლოა არადამაჯერებელი ჩანდეს, იმის გათვალისწინებით, რომ მკვლელობის ჩადენისთვის პირის სიკვდილით დასჯის აღსრულების ალბათობა 1 პროცენტია (განაჩენის სისრულეში მოყვანა მეტწილად, სამხრეთის შტატებში მოხდა – 2004 წელს, 59-დან 50, სადაც იმ წელს საერთო ჯამში, თითქმის 7000 მკვლელობა მოხდა), ალბათობას შევყავართ შეცდომაში, ვინაიდან მხოლოდ მკვლელების გარკვეული ჯგუფი ექვემდებარება სიკვდილით დასჯას. უფრო მეტიც, სიკვდილის 1%-იანი ან 1 პროცენტის ნახევარი ალბათობაც უმნიშვნელოა; ადამიანთა უმრავლესობა გადაიხდიდა საკმაოდ დიდ თანხას ამ ალბათობის აღმოსაფხვრელად.³¹ უდანაშაულო პირების დასჯის რისკი ძალიან მცირეა, მაგრამ ასევე, უნდა აღინიშნოს, რომ სიკვდილმისჯილი პირის განაჩენის აღსრულება საშუალოდ, 10 წელს საჭიროებს, აღსრულებამდე ისინი იმყოფებიან პატიმრობაში. ამგვარად, პატიმრობის ხარჯები და დაუსრულებელი გასაჩივრებები საბოლოოდ იწვევს უფრო მეტ სოციალურ ხარჯს. მიუხედავად ამისა, აღსრულების დროსაც თავისი დაშინების ეფექტი აქვს. ეს დრო ასევე, იძლევა საშუალებას თავიდან იქნას არიდებული უდანაშაულო პირების აღსრულება. პრევენციით მიღებული მოგება და ხარჯების შემცირება მოსალოდნელია, რომ აჭარბებდეს ძალიან მცირე ალბათობით, ფაქტობრივად უდანაშაულო პირის აღსრულების ზრდას.³² მაგრამ, ზოგჯერ სიკვდილით დასჯის ხარჯები აჭარბებს პატიმრობის ხარჯებს. როგორც საჯარო პოლიტიკის არჩევანი, აღსრულება მოითხოვს საჯარო რესურსების ხარჯვას და სახელმწიფო კანონმდებლებისა და ადგილობრივი პროკურორებისათვის ინვესტიციებს. სიკვდილით დასჯის ადმინისტრირების ხარჯები ძალიან მაღალია. ისეთ შტატებშიც კი, სადაც პროკურორები იშვიათად ითხოვენ სიკვდილით დასჯის განაჩენს, საბრალდებო განაჩენის მოპოვებისა და აღსრულების ღირებულება ერთ საქმეზე მერყეობს 2,5 მილიონი დოლარიდან 5 მილიონ დოლარამდე (არსებულ დოლარში), მაშინ როცა მკვლელს, რომელსაც მისჯილი აქვს სიცოცხლის ბოლომდე თავისუფლების აღკვეთა, პირობით ვადამდე გათავისუფლების უფლების გარეშე, პა-

³¹ Posner A., The Economics of Capital Punishment (<http://www.becker-posner-blog.com/2005/12/the-economics-of-capital-punishment--posner.html>).

³² Posner A., The Economics of Capital Punishment (<http://www.becker-posner-blog.com/2005/12/the-economics-of-capital-punishment--posner.html>).

ტიმრობის ღირებულება 1 მილიონ დოლარზე ნაკლებია. ეს ხარჯები ნათლად განაპირობებს საჯარო პოლიტიკის არჩევანს. თუ სახელმწიფო მომდევნო რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში სამართალდამცველებზე აპირებს 5 მილიონი დოლარის დახარჯვას, როგორ უნდა დახარჯოს ეს ფული საუკეთესოდ? წევრი სახელმწიფოები ჩვეულებრივ, ახდენენ ინვესტირებას პოლიციის ოფიცრების, მოსამართლეების დაქირავებაში, მკვლელებისათვის სიცოცხლის ბოლომდე განაჩენის გამოსატანად.³³

მოსამართლე ბაირონ ვაითი საქმეში – *Furman v. Georgia* (1972), როდესაც უზენაესმა სასამართლომ უკანონოდ გამოაცხადა სიკვდილით დასჯა, აღნიშნავდა, რომ როდესაც იმ პირთაგან, რომლებმაც ჩაიდინეს მკვლელობა, მხოლოდ მცირე რაოდენობის ინდივიდები ისჯებიან სიკვდილით – სასჯელი არაკონსტიტუციურად არაგონივრულია. ფურმანისგან მიღებული გაკვეთილები კიდევ ერთხელ მტკივნეულად გვახსენებს მრავალ შტატში არსებულ რეალობას, როდესაც სიკვდილით დასჯა იმდენად იშვიათად ხდება, რომ უგულვებელყოფს პრევენციის ლოგიკა. ვინაიდან, შტატები ქვეყნის მასშტაბით ახორციელებს რეფორმებს სიკვდილით დასჯის კონტექსტში შეცდომების დაშვების პანდემიის შესამცირებლად, საერთოდ ვფიქრობთ ასეთი საჭირო და შესანიშნავი მცდელობები შეცდომების, და უდანაშაულო პირის სიკვდილით დასჯის აღსრულების საშინელებების თავიდან ასარიდებლად – მილიონობით დოლარის ხარჯვის შემდეგ, რამდენად წარმოადგენს ტვირთს ქვეყნისთვის სიკვდილით დასჯა, რომელიც იქნება არაეფექტური, უსაფუძვლოდ ძვირი და პოლიტიკურად კოროზიული, უფრო ფართო კონტექსტში სამართლის ძიებაში.³⁴

უფრო მეტიც, სიკვდილის მოლოდინი ამცირებს სიკვდილით დასჯის პრევენციულ ეფექტს. გარდა ამისა, მეცნიერთა ეროვნული აკადემიის თანახმად, „სიკვდილით დასჯის პრევენციულ ეფექტზე კვლევა არის არაინფორმაციული – სიკვდილით დასჯა ზრდის, ამცირებს, თუ საერთოდ არ აქვს გავლენა მკვლელობის მაჩვენებელზე.“³⁵

³³ Fagan J., Capital Punishment: Deterrent Effects & Capital Costs., (https://www.law.columbia.edu/law_school/communications/reports/summer06/capitalpunish).

³⁴ Fagan J., Capital Punishment: Deterrent Effects & Capital Costs., (https://www.law.columbia.edu/law_school/communications/reports/summer06/capitalpunish).

³⁵ Nagin D., Deterrence in the 21st Century, Crime and Justice in America, University of Chicago Press, 2013.

8. სამართლიანობის აღდგენის ნორვეგიული მოდელის პრევენციული ეფექტი

ამერიკული სამართლის სისტემა, ისევე როგორც დასავლეთ სამყაროს სხვა სისტემების უმრავლესობა, ეფუძნება დამსჯელობითი მართლმსაჯულების იდეას. მეორე მხრივ, ნორვეგიული მოდელი ეფუძნება სამართლიანობის აღდგენის იდეას, რომელიც მიზნად ისახავს არა დამნაშავეის დასჯას, არამედ დანაშაულით გამოწვეული ზიანის აღდგენას. ამ სისტემის ფოკუსია პატიმრების რეაბილიტაცია.³⁶ სისტემა მიზნად ისახავს დამნაშავეებს დაუკარგოს დანაშაულის ჩადენის უნარი, მოახდინოს დამნაშავეთა რეაბილიტაცია და მომავალი დანაშაულების ჩადენის პრევენცია. მიიჩნევა, რომ დანაშაულის პრევენცია სამართლიანობის აღდგენით უფრო ეფექტურია, ვიდრე პროპორციული სასჯელების ტრადიციული კონცეფციები. მიუხედავად იმისა, რომ ყველაზე საშიში დამნაშავეები, როგორც ანდრეს ბრეივიკია იღებენ 21-წლიან სასჯელს, კვლევები გვიჩვენებს, რომ ნორვეგიას აქვს მსოფლიოში ყველაზე დაბალი, 20-პროცენტიანი რეციდივის მაჩვენებელი. აშშ-ს აქვს ერთ-ერთი ყველაზე მაღალი რეციდივის მაჩვენებელი: პატიმრების 76.6%-ის ხელახლა დაპატიმრება ხდება ხუთი წლის განმავლობაში.³⁷ ინდივიდუალური პრევენცია მიიღწევა სამართლიანობის აღდგენის იდეით, რომელიც ეფექტურად შეიძლება იქნას გამოყენებული ასევე, სხვა ქვეყნებშიც.

9. დასკვნა

სისხლის სამართალში პრევენციის ეფექტი ეფუძნება ორ მთავარ ელემენტს – სანქციის მაგნიტუდას და დაკავების დამაჯერებლობას. სასჯელი ყოველთვის არ ემსახურება პრევენციას, რამდენადაც, როდესაც არსებობს დაჭერის მცირე რისკი დამნაშავეს ჩვეულებრივ, აქვს მოტივაცია, რომ ჩაიდინოს დანაშაული ყველაზე მკაცრი სასჯელის შეფარდების ალბათობის მიუხედავად.

³⁶ Why Norway's Prison System is so Successful? (<http://www.businessinsider.com/why-norways-prison-system-is-so-successful-2014-12>).

³⁷ Why Norway's Prison System is so Successful? (<http://www.businessinsider.com/why-norways-prison-system-is-so-successful-2014-12>).

მარგინალური პრევენციის ეკონომიკური ანალიზი გვთავაზობს, რომ მკაცრი დანაშაულები უნდა დაისაჯოს მკაცრად. ადამიანები არ უნდა ჩამოვახრიოთ ცხვრის და ბატკნის ქურდობისთვის ერთნაირად. ეს აძლევს ქურდებს მცდარ მოტივს და არ ემსახურება პრევენციის მიზანს. უფრო მეტიც, ორი დანაშაულის ერთდროულად ჩადენა უნდა დაისაჯოს უფრო მკაცრად, ვიდრე ერთი დანაშაულის. შეიარაღებული ძარცვისა და მკვლელობის მაგალითმა მიმიყვანა დასკვნამდე, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის გადაფარვითი სანქციის ნორმა არაეფექტური წესია. მარგინალური პრევენცია ასევე, მიზნად ისახავს, რომ დანაშაულის ჩადენის მცდელობა და დასრულებული დანაშაულები სხვადასხვანაირად უნდა ისჯებოდეს.

დამნაშავის ციხეში გაშვება არ არის ყოველთვის საუკეთესო გზა დანაშაულის პრევენციისთვის. ფულადი სანქციების გამოყენება შეიძლება, როცა სოციალური ხარჯები არის მნიშვნელოვნად დაბალი, პატიმრობასთან შედარებით. პატიმრობას შესაძლოა ჰქონდეს უარყოფითი ეფექტი სპეციალურ პრევენციაზე, ვინაიდან დამნაშავეს შეუძლია ციხეში სხვა დამნაშავეებს შორის მეგობრების გაჩენა და მომავალი კრიმინალური საქმიანობის დაგეგმვა.

მზარდი აღქმა იმისა, რომ დამნაშავე იქნება დაკავებული – არის დანაშაულის პრევენციის საუკეთესო გზა, ვინაიდან იგი აძლევს ინდივიდებს სწორ მოტივაციას გააკეთონ სწორი არჩევანი და ფრთხილად გაზომონ იმ დანაშაულის ხარჯები და სარგებელი, რომლის ჩადენასაც გეგმავენ. სასჯელის სიმკაცრის ზრდას ასევე, აქვს გავლენა პრევენციაზე. ჩვეულებრივ, დამნაშავეებმა არ იციან სანქციების შესახებ და მათთვის პოლიციის განგაში უფრო მეტი გავლენის მქონება, ვიდრე სისხლის სამართლის კოდექსში გაწერილი სასჯელები.

სიკვდილით დასჯის ეკონომიკური ანალიზი გვთავაზობს, რომ სიკვდილით დასჯა ვერ იქნება ყველაზე ეფექტური პრევენციული ეფექტის მქონე, ვინაიდან ის იწვევს სოციალურ ხარჯებს – პატიმრობის ხარჯებს, გასაჩივრების პროცედურებს და აღსრულებას. ზოგჯერ, ქვეყნისთვის სასარგებლოა, გამოიყენოს სიცოცხლის ბოლომდე თავისუფლების აღკვეთა, ვიდრე სიკვდილით დასჯა. დღესდღეობით, ეკონომისტები, როგორცაა პოსნერი, ამბობს, რომ სიკვდილის მოლოდინი ამცირებს სიკვდილით დასჯის პრევენციულ ეფექტს. სოციალური მეცნიერებების სფეროში ჩატა-

რებულმა უკანასკნელმა კვლევებმა დაადგინეს, რომ არ არსებობს მტკიცებულება სიკვდილის დასჯასთან დაკავშირებით, რომ ეს ახდენს პირის შეჩერებას დანაშაულის ჩადენისგან. ამ მიდგომას მივყავართ პრევენციის თეორიის კრიტიკამდე, რასაც მოსდევს არგუმენტი, რომ ჩვენ არასოდეს გვეცოდინება ვისზე გავრცელდა პრევენციული ეფექტი, ვინაიდან მხოლოდ ის ადამიანები, რომელთა შეჩერებაც ვერ მოხერხდა, ხდებიან პასუხისმგებლები ხელისუფლების წინაშე საჯარო უსაფრთხოებისთვის.

თუმცა, დანაშაულის, სასჯელის და პრევენციის თეორიის ეკონომიკური ანალიზი ადგენს, რომ ყოველთვის უნდა დაისაჯოს არაეფექტური დანაშაულები. სასჯელმა უნდა გამოიწვიოს ნაკლები სოციალური ხარჯი და გაზარდოს პრევენციული ეფექტი, რათა მოხდეს სხვების მიერ იგივე დანაშაულის ჩადენის პრევენცია და ასევე, იგივე ინდივიდის მიერ დანაშაულის განმეორებით ჩადენის პრევენცია. პრევენციული ეფექტი შეიძლება საგრძნობლად გაიზარდოს იმ აღქმის გაზრდით, რომ დამნაშავეს დაიჭერენ. მკაცრი სასჯელი ჩვეულებრივ, იწვევს უფრო მეტ სოციალურ ხარჯს და არ აქვს საკმარისი პრევენციული ეფექტი. უფრო მეტიც, ნორვეგიის მოდელზე დაყრდნობით, უკეთესი იქნება სამართლიანობის კონცეფციის მიდგომების გადახედვა.

